

Tanečné divadlo na Slovensku

Zuzana Hubinská – Andrea Gibalová

Úvod

Tanečné divadlo predstavuje scénickú formu, ktorá kombináciou tanca, hudby a výtvarného umenia vytvára multimediálny umelecký zážitok. Viacerí umelci pôsobiaci v tejto sfére poukazujú na to, že v tanečnom divadle sa narušuje hierarchia materiálov, ktoré môžu použiť na vytvorenie diela. V snahe vyjadriť myšlienky a pocity používajú celý rad divadelných prvkov, ako je vzťah, príčina a následok, kostým, spev, rozprávanie, dramatický text, hry, literatúra a iné. Hlavným však ostáva tanec/pohyb ako základný prvok výpovede.¹ V porovnaní s klasickým divadlom rozprávanie príbehu závisí od tela interpreta/tanečníka, nie od hovoreného slova. Pri jeho definícii sa používajú pojmy pohybové divadlo, divadlo založené na tele, vizuálna performancia a príležitostne aj moderná pantomíma. Tanečné divadlo je teda kombináciou autentického tanečného prejavu a divadelných metód javiskovej prezentácie.² Na prepojenie jednotlivých prvkov sa v tanečnom divadle využíva súčasný tanec.

Súčasný tanec je možné definovať ako umeleckú tanečnú formu, ktorá sa usku-točňuje vo vymedzenom čase a priestore, ale aj ako otvorený systém tréningových metód, ktorého pracovným materiálom je ľudský pohyb.³ Predstavuje celistvý pohybový systém, vybudovaný na moderných tanečných technikách a súbore ešte stále sa formujúcich filozofií pohybu. Založený je na štúdiu ľudského tela a telesno-duševných vzťahoch.⁴ Keďže nemá pevné alebo stanovené pohybové vzorce, tvar a striktné pravidlá, ide skôr o nepretržité hľadanie nových foriem. Medzi jeho základné princípy sa radí efektívnosť pohybovej koordinácie, plynutie a dynamické chápanie pohybu. Pohybový slovník nie je kodifikovaný a dôraz sa kladie na odstránenie akéhokoľvek napätia vychádzajúceho zo svalstva. Ďalším z konceptov je aj uzemnenie, chápané ako práca s gravitáciou a uvoľňovaním ťažiska do zeme. Súčasný tanec je zároveň aj akousi výpoveďou o spoločnosti, udalostiach a dani v nej.⁵

Súčasný tanec a tanečné divadlo na Slovensku

Vývoj súčasného tanca na území Slovenskej republiky bol v porovnaní so zahraničím značne pomalší. V druhej polovici 20. storočia socialistického režimu v Československu

neexistoval priestor na rozvoj súčasného umenia. V tanci sa moderné tendencie rozvíjali neoficiálne len na základe osobnej snahy jednotlivcov a v amatérskych súboroch.⁶ Tie v konfrontácii s klasickým výpravným baletom a režimom podporovanými klubmi spoločenských a ľudových tančov prinášali do tanečného umenia väčšiu rozmanitosť.⁷ Priestor na plnohodnotný rozvoj súčasného tanca sa vytvoril až počas nového politického režimu (demokracia), vďaka ktorému sa mohli začať prezentovať moderné trendy preberané zo zahraničia. Začiatky súčasného tanca sú teda úzko späté s rokom 1989 (tzv. Nežná revolúcia), konkrétne so zmenami, ktorými prechádzala naša spoločnosť. Príliv choreografov, pedagógov a tanečníkov zo zahraničia bol v 90. rokoch 20. storočia silnou motiváciou smerujúcou k vzniku nových tanečných zoskupení, festivalov a inštitúcií. Intenzívny a zrýchlený rozvoj tanečného potenciálu súčasného tanca sa zaslúžil o vznik organizácií a telies, ktoré zohrali rozhodujúcu úlohu pri rozšírení súčasného tanca na Slovensku.⁸

Začiatkom 21. storočia sa stali neoddeliteľnou súčasťou tanečného diania site-specific projekty inšpirované jedinečnosťou, funkčnosťou a originalitou priestoru. Do popredia sa dostala akútna potreba disponovať vlastným priestorom, ktorý by poskytol profesionálne podmienky na vznik a prezentáciu diel.⁹ Na niekoľko rokov sa jedinou scénou pre súčasný tanec stal priestor A4 – nultý priestor (2004, neskôr A4 – priestor súčasnej kultúry) v Bratislave. Ďalej to bolo štúdio Nový priestor v Bratislave založené v rámci Medzinárodného centra pre vzdelávanie, výskum a tvorbu súčasného tanca a fyzického divadla (2012 – 2014). V kontexte s podmienkami pre rozvoj súčasného tanca na území Slovenskej republiky jediný priestor z hľadiska technického vybavenia a rozmerov ideálny a vhodný pre tanečné sídlo je Divadlo Štúdio tanca v Banskej Bystrici.¹⁰ Je reprezentatívnou inštitúciou, ktorá už dvadsaťpäť rokov pravidelne prináša na domácu scénu autorské tanečné projekty. Zároveň je jediným etablovaným profesionálnym tanečným divadlom, ktoré zamestnáva tanečníkov dostávajúcich pravidelnú mesačnú mzdu a poberá stálu finančnú podporu Ministerstva kultúry SR: „*Práve Banská Bystrica sa stala ďalším centrom súčasného tanca na Slovensku, a to aj vďaka novému odboru Konzervatória Jána Levoslava Bellu v Banskej Bystrici zameranému na súčasný tanec.*“ (Gajdošová, 2017).¹¹

Divadlo Štúdio tanca v Banskej Bystrici

Počiatky Divadla Štúdio tanca (ďalej ako DŠT) sa spájajú s jeho dlhoročnou riaditeľkou, pedagogičkou, choreografkou, tanečnicou a režisérkou Zuzanou Ďuricovou Hájkovou. V roku 1998 dostala Zuzana Ďuricová Hájková od riaditeľa Štátnej opery v Banskej Bystrici Rudolfa Hromadu možnosť sformovať popri činohre a opere samostatný súbor – Štúdio tanca. Prvýkrát sa toto nové teleso predstavilo projektom *Sattó – Tanec vetra* (19. februára 1998), uvedeným pri príležitosti slávnostného odovzdania japonského grantu pre Štátnu operu.¹² Rozhodnutím Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a doplnením zriaďovacej listiny Stredoslovenského divadla bol v júni 1999 zadaný názov Štúdio tanca v Banskej Bystrici (ako tretej zložky popri Divadle J. G. Tajovského vo Zvolene a Štátnej opery v Banskej Bystrici). Vzápätí sa súbor osamostatnil a začlenil pod Krajský úrad v Banskej Bystrici.¹³ V tom čase ho spoločne s riaditeľkou Zuzanou Ďuricovou Hájkovou tvorilo šesť tanečníkov a traja administratívni pracovníci. V prvej

polovici svojej existencie divadlo ťažilo najmä z interpretačného potenciálu tanečného súboru, ktorý pozostával z absolventov tanečného odboru konzervatória J. L. Bellu v Banskej Bystrici. V skorých začiatkoch inscenovalo svoje predstavenia v priestoroch Štátnej opery v Banskej Bystrici, ale zároveň pre seba pripravovalo priestory v Dome kultúry Banská Bystrica. Zmena nastala v roku 2002, keď so vznikom banskobystrickej župy prešlo DŠT pod zriaďovateľskú pôsobnosť Banskobystrického samosprávneho kraja. V tomto období sa divadlo intenzívne snažilo o nadobudnutie vlastných priestorov. Tie DŠT získalo v roku 2008, v bývalom Strednom odbornom učilišti v Banskej Bystrici, ktoré však bolo nutné renovovať. Obdobie rekonštrukcie patrilo k najťažším rokom v ére existencie divadla. Niekoľkokrát sa umelecký súbor núdzovo sťahoval z dočasne uzatvoreného Domu kultúry do ešte nezrekonštruovaných priestorov bývalého učilišťa a potom do priestorov Gymnázia A. Sládkoviča.¹⁴ Až v roku 2011 začalo divadlo oficiálne pôsobiť vo vlastných priestoroch a pod novým názvom Divadlo Štúdio tanca. Ide o jediný zriaďovaný subjekt v oblasti súčasného tanca na Slovensku, ktorý pôsobí na vlastnej scéne. Zo zrekonštruovaného učilišťa je dnes multifunkčný objekt,¹⁵ ktorý spĺňa európske kritériá moderného tanečného priestoru. Nachádza sa v ňom divadelná sála s kvalitnou zvukovou a svetelnou technikou a kapacitou 126 miest. Budova má dve baletné sály, kde sa okrem tréningov súboru konajú aj pohybové kurzy, ktoré divadlo ponúka verejnosti.¹⁶

Umelecká činnosť divadla

DŠT má v zriaďovateľskej listine od vzniku zadefinované, že je profesionálnou kultúrnou a umeleckou ustanovitznou, pričom hlavným predmetom jej činnosti je tvoriť a uvádzať pôvodné a iné hudobno-tanečné diela v oblasti súčasného tanca.¹⁷ Kľúčovou časťou jeho repertoáru sú autorské produkcie, na základe ktorých divadlo prijalo pevný dramaturgický zámer, a to podporovať choreografickú kreativitu v slovenskom súčasnom tanci. Určiť jednoznačnú tvár umeleckej činnosti divadla je komplikované, pretože ho charakterizuje rôznorodosť, pričom realizácia jednotlivých inscenácií a spracovanie či výber tém sa líšia od autora k autorovi.¹⁸ Divadlo nemá potrebu uzatvárať sa do špecifických štýlov súčasného tanca, je otvorené spolupráci s rôznymi tvorcami, vyhľadáva rozmanité podnety aj spôsoby svojej prezentácie, čím dosahuje flexibilitu a progresivitu umeleckého súboru. Vo svojich projektoch DŠT reflektuje dobu a jej problémy, pričom jeho hlavným vyjadrovacím prostriedkom je pohyb. Snaží sa nepodliehať tlaku „popkultúrnych“ tendencií, ktoré so sebou nesú úpadok emocionálnych a etických hodnôt. Návštevníkov svojimi predstaveniami s originálnym námetom a spôsobom realizácie aktivizuje k zaujatiu určitého stanoviska k prezentovanej problematike. Vzájomnou akceptáciou si obe strany ohrančili priestor, ktorý je umelecky aj ľudsky variabilný, permanentne otvorený a flexibilný.¹⁹

Základný repertoár tvoria diela zakladateľky Zuzany Ďuricovej Hájkovej. Jej choreografická tvorba bola na začiatku charakteristická inklináciou k zlučovaniu baletných prvkov a techník moderného tanca. Pomerne rýchlo sa však priklonila k experimentálnejším a expresívnejším tanečným formám blízky filozofii tanečného divadla a postmoderného tanca. Dôležitou súčasťou jej inscenácií bol výtvarný aspekt, ktorý určoval prizmu nazerania na témy. Tie často stvárnňovali jej osobné až intímne výpovede. Inakosť vo svojej zraniteľnosti bola jednou z choreografických hlavných tém. Počas osemnástich rokov svojej pracovnej činnosti v DŠT vytvorila dve desiatky autor-

ských projektov, napríklad *Sattó – tanec vetra* (1998), *Tichá púšť* (2003), *Tak dávno som Ti nenapísala* (2012), *Lososy* (2012), *Jadro* (2015), *Očista* (2016). V DŠT pôsobila až do začiatku roka 2022, keď ju na poste riaditeľky vystriedala slovenská performerka Lucia Kašiarová.²⁰

DŠT predstavuje platformu aj pre ostatných slovenských choreografov a poskytuje im priestor na tvorbu a realizáciu ich originálnych umeleckých konceptov s profesionálnym súborom. Akcent sa však nekladie len na myšlienky samotného autora daného diela, ale aj na individualitu tanečníkov. V každej choreografii je vidieť ich osobný prínos a subjektívne spracovanie témy. Výsledný tvar je častokrát neopakovateľnou skupinovou improvizáciou alebo variáciou na hlavnú tému. Modernosť pritom nie je prioritne imperatívom mladého umeleckého kolektívu. V kooperácii s choreografom vkladajú do divadelného priestoru a umeleckého výkladu originalitu, tanečnú individualitu, odvahu na neštandardné kompozície a snahu nevytvárať falošné emócie.²¹ V repertoári divadla sa nachádza množstvo rozdielnych inscenácií, ktorými autori rozširujú divácky obzor v tanečnom umení. Sú to diela čisto tanečné, skúmajúce možnosti tela, ale aj také, pri ktorých je pohyb a konanie inšpirované konkrétnym príbehom. Disponuje choreografiami, ktoré svojou témou či spracovaním oslovia laickú verejnosť a priamym jazykom otrasú zahraničnými festivalmi.²² Priestor tvoriť dostávali aj samotní tanečníci, nielen ako spolupracovníci vedúceho choreografa, ale aj ako tvorcovia autorských projektov. Jedným z nich je Tomáš Nepšinský, ktorý ako vtedajší člen tanečného súboru vytvoril dve choreografie v inscenáciách *Divy priestoru* (2004) a *Nočný pokoj* (2007). Ďalším bol Tibor Trulik, od ktorého má divadlo v repertoári autorské projekty *Babylonská veža* (2013), *Pravý uhol* (2018) a *Dotyk Alžbety* (2022).

Majster tanečnej improvizácie a svetová hviezda súčasného tanca Julven Hamilton²³ po prvýkrát spolupracoval s divadlom v roku 1999. Jeho projekt *Niečo medzi nami* bol prvou súčinnosťou súboru so zahraničným tvorcom. Predstavenie bolo výnimočné práve tanečnou improvizáciou, ktorá bola v časoch minulého storočia bežná v zahraničí, ale nadčasová pre vtedajšiu slovenskú tanečnú scénu.²⁴ Ďalšou spolupracou vznikol projekt *Strieborná tekutina strieborná niť* (2015).²⁵ Jedným z mnohých zahraničných choreografov, ktorí prispeli do repertoáru divadla, bol aj Pierre Nadaud. Jeho choreografia *Iné ráno* mala premiéru v októbri 2008. Tanečný prejav mal exotický nádych vychádzajúci z japonského divadla nó, ktoré je charakteristické minimalistickými pohybmi.²⁶ Mnohotvárnosť divadla sa prejavila aj v spolupráci so slovenským činoherným režisérom Jakubom Nvotom, ktorý v roku 2010 uviedol tanečno-činohernú inscenáciu inšpirovanú románom Borisa Viana *Pena dní*. Spájal v nej tvorivý potenciál verbálneho a nonverbálneho divadla. Druhú inscenáciu pre divadlo vytvoril v roku 2014. Toto predstavenie nieslo názov *Rozmanité teórie na zemi* a tanečnou optikou zachytávalo problémy a fóbie súčasnosti, avšak stále s určitým humorom a nadhľadom. Hostujúcim umelcom bol aj choreograf Milan Kozánek, ktorý spolupracoval s divadlom už v roku 2001 a vytvoril prvú časť z projektu *Twins – Hra s časom*. Choreografiu pojal ako hľadanie nadčasovosti v čistej radosť z pohybu, ako formu meditácie a zároveň extázy. Druhú choreografiu uviedol v roku 2003 pod názvom *Aina pre 5 singlov*. Témou choreografie bola osamelosť a snaha nadviazať vzťah.²⁷

Za 25 rokov pôsobenia na slovenskej divadelnej scéne sa divadlu podarilo uviesť viac ako 1 400 predstavení, z toho 350 na hostujúcich domácich a zahraničných

scénach. Divadlo reprezentovalo Slovensko na prestížnych medzinárodných festivaloch v Česku, Poľsku, Maďarsku, Rusku, Nemecku, Taliansku, Francúzsku, Švajčiarsku, Japonsku, Egypte, Indii a Dominikánskej republike.²⁸ Na základe tvorby divadla vznikli dve filmové produkcie. Film podľa divadelnej inscenácie DŠT – *Tak dávno som Ti nenapísala* (réžia Andrea Horečná), ktorý vtipne odhaľuje tajomný ženský svet a pocity v mužskej spoločnosti. Rovnako ako divadelná inscenácia využíva pôvodnú choreografiu autorky Zuzany Ďuricovej Hájkovej a hudbu Antona Popoviča. Druhým je dokumentárny film *Štúdio tanca* (autori Peter Begányi a Michal Večera), zachytávajúci činnosť divadla.²⁹

Exteriérové produkcie a edukačná činnosť divadla

Od začiatku pôsobenia sú medzi aktivitami divadla vo veľkej miere zastúpené edukačné činnosti a tvorba festivalov. Ich realizácia vznikla z myšlienky vzdelávať novú generáciu divákov, aby boli schopní lepšie porozumieť súčasnému tancu. Sú to nielen osobitné predstavenia pre školy a škôlky, ale aj rôzne menšie formáty ako tvorivé dielne, besedy, workshopy a kurzy, na vedení ktorých nepretržite participovali aj tanečníci súboru. Takáto prax predstavovala primeraný spôsob popularizácie súčasného tanečného umenia a taktiež poskytovala pre členov umeleckého tímu vybočenie z obligátneho divadelného procesu.

V roku 1996, ešte pred oficiálnym vznikom divadla, sa Zuzana Ďuricová Hájková pričínala o založenie festivalu Tanec dnes. Základnou myšlienkou akcie bolo vytvoriť priestor pre umelcov, v ktorom sa môžu navzájom konfrontovať so svojimi tvorivými ideami, prezentovať rozmanitosť žánrov a inšpirovať návštevníkov. V roku 2002 sa festival Tanec dnes, už pod záštitou Štúdia tanca, premenoval na Štyri dni tanca pre vás. V priebehu rokov sa dĺžka trvania festivalu menila, v roku 2013 sa ustálil názov Dni tanca pre vás a periodicitou sa zmenil na bienále s úmyslom profilovať sa ako medzinárodná prehliadka súčasného tanca. Pod názvom Tvorivé dni pre vás prebieha od roku 2014 vzdelávacia časť festivalu, ktorá sa realizuje vďaka podpore Fondu na podporu umenia. Cieľovou skupinou spomínanej vzdelávacej časti sú študenti tanečných odborov slovenských konzervatórií, ktorých sa snažia pripraviť do budúcej tanečnej praxe.³⁰

Ďalšou originálnou ideou DŠT bolo predstavenie *Dotkni sa tanca* – neobvyklý „site-specific“ projekt, ktorý vychádza zo slobodného prepojenia choreografických prvkov, komunikácie s publikom a experimentovaním s autenticitou priestoru. Diváci v ňom majú priestor kedykoľvek vstúpiť do tvorivého procesu a prispieť tak k výslednej podobe choreografie. Dĺžka predstavenia je nestála a odvíja sa od aktuálnych okolností a požiadaviek návštevníkov. Uvádza sa pre akúkoľvek cieľovú skupinu v rozličných exteriérových a interiérových priestoroch, realizuje sa aj v komornej verzii so živou hudbou slovenského violončelistu Jozefa Luptáka, a vo verzii pre deti.³¹

Okrem exteriérových produkcií ponúka divadlo aj kurzy tanca pre verejnosť. Rozdelené sú podľa vekových skupín, pričom kurzy pre najmladšie deti pozývajú záujemcov od 3 do 6 rokov alebo od 7 do 9 rokov. Pre mládež od 10 do 18 rokov je určený kurz súčasného tanca, ktorý sa zameriava na spoznávanie a prácu s vlastným telom prostredníctvom improvizáčnych a technických cvičení. Súčasnému tancu sa ďalej venujú na kurze určenom pre dospelých, kde sa konkrétnejšie zaoberajú prácou s podlahou (floor work). Tanečné kurzy pre deti a mládež sú

ukončené spoločným záverečným vystúpením *Skade ruka, skade noha*.³² Divadlo v rámci troch výziev ponúka svoje priestory na tvorivú činnosť ďalším subjektom, ktoré sa venujú tvorbe primárne v oblasti performing arts. Prvou je *The Dreambox*, ktorá predstavuje celoročne otvorený priestor, prvotne určený na výskum pohybu a naštudovanie projektov v počiatočnej fáze. Druhá v poradí je *Destination: Creation* v zmysle umeleckého priestoru určeného na finálnu časť tvorby v divadelných podmienkach, s možnosťou využitia technického vybavenia divadla. Poslednou v poradí je *ArtGANG*, ktorej zámerom je uvedenie autorskej produkcie a rozšírenie programovej ponuky divadla.³³

Tanečná inscenácia *Stromy*

Divadlo Štúdio tanca má stanovenú jasnú ideovú líniu s dôrazom na podporu choreografickej kreativity. V snahe o slobodu umeleckého výrazu je jeho prvoradou devízou autorská tvorba disponujúca originalitou námetu a predvedenia. Charakterizuje ho rozmanitosť umeleckej tvorby predstavujúca východisko výberu diela, v ktorom sa definuje spôsob využitia hudobnej zložky. Tanečná inscenácia – rozprávka *Stromy* je výnimočná práve detským obsadením. Charakteristika predstavenia vychádza zo štúdia relevantných zdrojov, akými sú videozáznamy, rozhovor, recenzie a bulletin. Z hľadiska využitého tanečného/pohybového materiálu v spojení s hudobným podkladom sa aktéri snažia priblížiť, akými spôsobmi (pomocou hudobných nástrojov, vokálneho prejavu, ruchu, ticha) hudba podporuje výsledný tvar tanečnej inscenácie.

Obr. 1: Tanečná inscenácia *Stromy* (2011). Zdroj: tanecniaktuality.cz: *Divadlo Štúdio tanca uvádza pohádkovú premiéru*. [Online.]

Obr. 2: Predstavenie *Stromy*. Divadlo Štúdio tanca. Foto: Miro Zaťko

„O tom, ako rôzne druhy umenia premieňajú každodenný život na nevšedné zážitky. O tom, ako umenie empatie a porozumenia stojí v strede všetkých umení. O tom, ako môžeme vidieť kľúčik jagavé semienka. O tom, ako rozpoznáme múzy okolo nás.“³⁴

Tanečnú inscenáciu *Stromy* uviedlo DŠT po prvýkrát 7. decembra 2011. Projekt je vyústením spolupráce divadla a detí vo veku 7 až 11 rokov zo Súkromnej základnej školy Fantázia v Banskej Bystrici.³⁵ Spoločne stoja za mnohými projektmi, v ktorých skĺbili skúsenosti s tvorivosťou a hravosťou detského kolektívu. Koncept a réžiu predstavenia *Stromy* zrealizovala Zuzana Ďuricová Hájková v choreografickej spolupráci Tibora Trulika. Choreografia detí je nápaditá a živá. Zahŕňa jednoduché formácie s rôznymi gestami, skokovými a rotujúcimi pohybmi. Dospelí tanečníci deti vedú a niekedy s nimi pracujú ako s bábkami. Pôvodnú rozprávku *Stromy* z knihy *Kominár v bielom klobúku* od Gurama Petriašviliho dramaturgicky spracovala Uršula Ferenčuková. Scénograf Marek Gašpar Šafárik zvolil jednoduchú, ale rozprávkovu elegantnú scénu, ktorej základ predstavuje trojrozmerný strom s plodmi ľudskej veľkosti.³⁶

Štruktúrou nenáročný dej vykresľuje zázračné mestečko, v ktorom sa z plodov stromu postupne rodia umelci. Z prvého plodu vystupuje hudobníčka, ktorá svojou hrou na akordeón naučí obyvateľov vnímať krásu hudby. V druhom plode sa ukrýva maliar, ktorý predstaví obyvateľom svet plný farieb. Ďalšou v poradí je baletka, ktorá nadchne obyvateľov svojimi ladvými pohybmi. Operná speváčka zo štvrtého plodu rozozvučí v mestečku všetky tóny a naučí obyvateľov intonovať. Z piateho plodu sa zrodí básnik, ktorý dokáže veci vokol seba pomenovať ľubozvučnou rečou poézie.

„Umelci svojím umením obohacujú obyvateľov mestečka, sú obdivovaní a milovaní, až spyšnejú. Vtedy prichádza medzi osadníkov osamelý Pierrot, aby im ukázal silu pokory a empatie. Až týmito vlastnosťami dosiahne, aby do mestečka opäť zavítala harmónia, láska a vzájomný súzvuč.“

Šebanová, 2014³⁷

Hudobná stránka predstavenia vytvára nevtieravú rozprávkovú atmosféru, dodáva jej pôvab a imaginatívnosť. Zároveň je prostriedkom charakterizácie prostredia, v ktorom sa postavy ocitajú. Hudobník Matej Štesko pracuje s veselými melódiami a rytmami. Staví na prvkoch hravosti a zábavnej hry so zvukmi. Využíva kombináciu elektronických samplov a rôznych virtuálnych nástrojov (napríklad klarinet, saxofón, kontrabas, perkusné nástroje). Sála disponuje štyrmi reproduktormi, zmiešanými na štyri kanály. Zvuky mesta znejú v predných dvoch reproduktoroch a zvuk idúceho vlaku zo zadných (quatro sound).³⁸ Nachádza sa tam aj pasáž, v ktorej zvuk obieha cez všetky reproduktory a navodzuje krúženie vtáka nad hlavami divákov.

V úvode predstavenia pomocou pohybových etúd deti stvárajú rôzne pracovné činnosti. Zároveň je možné počuť zvuky navodzujúce atmosféru v rozprávkovom mestečku – vlak prechádzajúci cez závary, sliepky, údery kladivom po podkove (kovový zvuk). Úderom na gong sa pozornosť detí prenáša na čarovný strom, z ktorého plodov postupne vystupujú umelci. Výrazným hudobným prvkom predstavenia sa od tohto momentu stávajú príznačné motívy, ktoré sa spájajú s určitými charakteristikami postáv a viacnásobne sa opakujú. Hudobníčkin výstup je podporený hrou na akordeóne, ktorý sprevádza jemná zvonkohra a údery na rytmické ozvučné drievka. Hudobníčka drží skutočne v rukách akordeón a napodobňuje hru na ňom, deti kopírujú jej pohyby.

Indické perkusné bubienky, zvončeky a zamatové tóny klarinetu vytvárajú hravú rytmickú plochu pre tanečný výstup baletky. Predvádzaním rôznych baletných piruet, skokov, pohybov ramien a rúk púta pozornosť detí, ktoré sa k nej postupne pridávajú. Maliara rozozvučia jazzové tóny saxofónu s kontrabasom, ktoré charakterizujú extravagantnosť jeho plynulých pohybov. Akoby jeho vlastné telo stelesňovalo kolosálne ťahy štetca po plátne. V rukách drží drevenú paletu, z ktorej postupne vyťahuje šatky rôznych farieb a rozdáva ich deťom.

Výstrednosť opernej speváčky dopĺňajú údery na tympany a zvuk hromadne sa ladiaceho orchestra, konkrétne sláčikových nástrojov. Spoločne s deťmi intonuje solmizačnú stupnicu – do, re, mi, fa, so, la, ti, do, ale falošne. Hudobný podklad je kontrastný k obrazu. Vážnosť a hrdosť speváčky prevracia na trápnosť, ktorá je znásobená výraznými vypchávkami prís. V priebehu výstupu básnika nastáva v priestore ticho, počas ktorého vo francúzskom jazyku opisuje krásu prostredia. Deti sa snažia o správnu výslovnosť a používanie francúzskych slov.

Poslednou v poradí je postava Pierota, ktorá má zvukový motív založený na nástroji zvanom kalimba, sprevádzanom hrou na kontrabase. Jemný kovový zvuk kalimby umocňuje empatickú a pokojnú osobnosť postavy, ktorá prinesie harmóniu medzi pyšných umelcov. Spočiatku ho všetci umelci odmietajú, ale s rastúcou interakciou medzi deťmi a Pierotom (spoločná hra s loptou, kotúle, skoky do diaľky) sa k nemu pridávajú. V závere vytvárajú kolektívny tanec, v priebehu ktorého znie melódia vytvorená spojením všetkých motívov umelcov, avšak v predvedení sláčikových nástrojov.

Záver

Súčasný tanec a tanečné divadlo sa na našom území začali rozvíjať až po zmene politického režimu v roku 1989, vďaka čomu sa otvorili hranice moderným tendenciám zo zahraničia. Príchod tanečných pedagógov a choreografov bol impulzom pre vznik

nových tanečných zoskupení, inštitúcií a odborov na stredných a vysokých školách, v rámci ktorých vzniklo aj Divadlo Štúdio tanca.³⁹ Vznikom a vývojom Divadla Štúdio tanca a následnou charakteristikou tanečných predstavení sa odborná verejnosť doposiaľ zaoberala len okrajovo. Skúmanú problematiku čiastočne zachytáva autorka Klára Hešková vo svojej bakalárskej práci s názvom *Divadlo Štúdio tanca v kontexte contemporary dance na Slovensku*. Venovala sa stavu súčasného tanca so zameraním na Divadlo Štúdio tanca. Analyzovala jeho nedostatky a potenciál v kontexte slovenského tanečného umenia. Zmapovala fungujúce festivaly súčasného tanca a publikačné zázemie v tlači. Okrajovo priniesla aj stručný opis predstavení v repertoári divadla z roku 2015.

Ďalšou publikáciou, ktorá prináša informácie o vzniku a vývoji umeleckej činnosti divadla, je *Divadlo Štúdio tanca* od Márie Glockovej. Zámerom predkladaného príspevku bolo preto priblížiť vznik, vývoj a umeleckú činnosť Divadla Štúdio tanca, cez exteriérové produkcie opísať jeho pedagogické pôsobenie zamerané na mládež aj dospelých z radov budúcich profesionálnych umelcov (študentov konzervatórií), ale aj laickej verejnosti. Výnimočnosť Divadla Štúdio Tanca spočíva v tom, že je jediným kamenným divadlom súčasného tanca na Slovensku. Edukačnou činnosťou a organizáciou festivalov sa snaží prezentovať a rozvíjať súčasné tanečné umenie, čím podporuje rozvoj kultúrno-spoločenských aktivít v Banskobystrickom kraji. Pri určovaní umeleckej činnosti divadla sme dospeli k názoru, že ho charakterizuje práve flexibilita a rôznorodosť. V repertoári uvádza autorské predstavenia, ktorých charakter je vždy odlišný. Pri analýze vybraného predstavenia sme dospeli k názoru, že hudobná zložka zastáva dôležité miesto vo výslednom tvare tanečného predstavenia. Vytvára podnety pre pohyb, konanie, ilustruje prostredie, alebo má symbolický význam. V iných prípadoch premyslene ustupuje do úzadia, čím vytvára tiché plochy, v ktorých dominuje pohyb a vokálny prejav tanečníkov. Dvadsaťpäťročná existencia divadla je dôkazom toho, že zastáva hodnotné miesto na profesionálnej tanečnej scéne a produkuje inscenácie, ktoré zaujmú laickú, ale aj odbornú verejnosť.

POZNÁMKY

- ¹ BURKE, Siobhan: What Is "Dance Theater". In: *Dancemagazine*, 2017. [Online.] [Cit. 2023-12-30.]
- ² GEORGE-GRAVES, Nadine: *The Oxford Handbook of Dance and Theater*. Oxford University Press Inc., 2017, s. 820 – 843.
- ³ AU, Susan: *Balet a moderný tanec*. Bratislava: Verbunk, s. r. o., 2017, s. 105.
- ⁴ BARTKO, Emil: *Stručná encyklopédia tanečného umenia*. Bratislava: Verbunk s. r. o., 2018, s. 485.
- ⁵ POLÁKOVÁ, Marta: *Sloboda objavovať tanec*. Bratislava: Divadelný ústav, 2010, s. 86.
- ⁶ BARTKO, Emil Tomáš: Deväťdesiat päť rokov tanečného umenia. In: *Tanečný kongres 2014 – Tanec.sk*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení, 2015, s. 82.
- ⁷ FORNAYOVÁ, Petra: Moderný a súčasný tanec. In: *Profil slovenskej kultúry*. [Online.] [Cit. 2022-11-7.]
- ⁸ GAJDOŠOVÁ, Eva: *Súčasný tanec/Contemporary dance. Made in Slovakia*. Bratislava: Divadelný ústav, 2017, s. 7.
- ⁹ BARTKO, c. d., 2015.
- ¹⁰ GAJDOŠOVÁ, c. d., 2017, s. 10.
- ¹¹ GAJDOŠOVÁ, c. d., 2017, s. 8.
- ¹² ZAGORSKI, Katarína: Zuzana Ďuricová Hájková a zázrak continuity. In: *Tanečný kongres – Tanec.SK 2015*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení, 2016, s. 45.
- ¹³ GLOCKOVÁ, Mária: *Divadlo Štúdio Tanca*. Banská Bystrica: ENTERPRISE, spol. s. r. o., 2013, s. 95.

- ¹⁴ ČUNDERLÍKOVÁ, J.: Štúdio tanca má už vlastné priestory. In: *SME.sk* [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ¹⁵ ZAGORSKI, c. d., 2016, s. 44.
- ¹⁶ HEŠKOVÁ, Klára: *Divadlo štúdio tanca v kontexte contemporary dance na Slovensku*. [Bakalárska práca.] Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 31.
- ¹⁷ Divadlo Štúdio tanca. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ¹⁸ HEŠKOVÁ, c. d., 2015, s. 48.
- ¹⁹ GLOCKOVÁ, c. d., 2013, s. 92.
- ²⁰ Slovenské scénické umenie. *Profil Zuzany Ďuricovej Hájkovej*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ²¹ GLOCKOVÁ, c. d., 2013, s. 7.
- ²² HEŠKOVÁ, c. d., 2015, s. 35.
- ²³ Divadlo Štúdio tanca. Repertoár. *Strieborná tekutina strieborná niť*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ²⁴ Divadlo štúdio tanca. Repertoár. *Niečo medzi nami*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ²⁵ OPOLDUSOVÁ, Jena: Tanečná poézia stojí na improvizácii. In: *Pravda*, 2015. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ²⁶ SUNDERMAN, Jana: Iné ráno, iný pohyb... [Recenzia.] In: *Monitoring divadiel na Slovensku*, 2008. [Online.] [Cit. 2022-09-03.]
- ²⁷ HEŠKOVÁ, c. d., 2015, s. 34.
- ²⁸ Divadlo Štúdio tanca. [Online.] [Cit. 2022-09-02.]
- ²⁹ GLOCKOVÁ, c. d., 2013, s. 92.
- ³⁰ Divadlo Štúdio tanca. *Dni tanca*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.]
- ³¹ Divadlo Štúdio tanca. *Dotkni sa tanca*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.]
- ³² Divadlo Štúdio tanca. *Tanečné kurzy*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.]
- ³³ Divadlo Štúdio tanca. *Open calls*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.]
- ³⁴ *Stromy*. [Bulletin k inscenácii.] Banská Bystrica: Divadlo Štúdio tanca, 2011.
- ³⁵ ANONYM: Divadlo Štúdio tanca opäť prichádza s obľúbenou rozprávkou Stromy. In: *Sme.sk*. [Online.] [Cit. 2023-04-05.]
- ³⁶ TV Hronka. *Divadlo Štúdio tanca, obnovená premiéra Stromy*. [Online.] [Cit. 2023-04-05.]
- ³⁷ ŠEBANOVÁ, Dáša: Stromy ponúkli svoje plody v tanečnej podobe. In: *Banskobystrické noviny*, 2014, roč. 23, č. 14, s. 4. [Zdroj: databáza Divadelného ústavu v Bratislave.]
- ³⁸ Rozhovor s autorom hudby Matejom Šteskom, 21. 2. 2023.
- ³⁹ GAJDOŠOVÁ, c. d., 2017, s. 7.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- ANONYM: Divadlo Štúdio tanca opäť prichádza s obľúbenou rozprávkou Stromy. In: *Sme.sk*. [Online.] 2014. [Cit. 2023-04-05.] Dostupné na internete: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/7527820/divadlo-studio-tanca-opat-prichadza-s-oblubenou-rozpravkou-stromy.html>
- AU, Susan: *Balet a moderný tanec*. Bratislava: Verbunk, s. r. o., 2017, 232 s. ISBN 978-80-972203-1-0
- BARTKO, Emil: *Stručná encyklopédia tanečného umenia*. Bratislava: Verbunk s. r. o., 2018, 638 s. ISBN 978-80-972203-2-7
- BARTKO, Emil Tomáš: Deväťdesiat päť rokov tanečného umenia. In: *Tanečný kongres 2014 – Tanec sk*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení, 2015, s. 82. ISBN 978-80-972696-0-9
- BURKE, Siobhan: What Is "Dance Theater". In: *Dancemagazine*, 2017. [Online.] [Cit. 2023-12-30.] Dostupné na internete: <https://www.dancemagazine.com/dance-theater/>
- ČUNDERLÍKOVÁ, Jana: Štúdio tanca má už vlastné priestory. In: *SME.sk*, 2011. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://mybystrica.sme.sk/c/6105229/studio-tanca-ma-uz-vlastne-priestory.html>
- Divadlo Štúdio tanca. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://www.studio-tanca.sk/divadlo/>
- Divadlo Štúdio tanca. Repertoár. *Niečo medzi nami*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/repertoar/nieco-medzi-nami/>
- Divadlo Štúdio tanca. Repertoár. *Strieborná tekutina strieborná niť*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/repertoar/strieborna-tekutina-strieborna-nit/>
- Divadlo Štúdio tanca. *Tanečné kurzy*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/organizujeme/>

- Divadlo Štúdio tanca. *Open calls*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/opencalls/>
- Divadlo Štúdio tanca. *Dotkni sa tanca*. [Online.] [Cit. 2022-10-08.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/repertoar/dotkni-sa-tanca/>
- Divadlo Štúdio tanca. Dni tanca. [Online.] [Cit. 2022-10-08.] Dostupné na internete: <https://www.studiotanca.sk/dance-days/>
- FORNAYOVÁ, Petra: Moderný a súčasný tanec. In: *Profil slovenskej kultúry*. [Online.] [Cit. 2022-11-7.] Dostupné na internete: <https://profil.kultury.sk/sk/moderny-a-sucasny-tanec/>
- GAJDOŠOVÁ, Eva: *Súčasný tanec / Contemporary dance / Made in Slovakia*. 2. vyd. Bratislava: Divadelný ústav, 2017, 184 s. ISBN 978-80-8190-021-1
- GEORGE-GRAVES, Nadine: *The Oxford Handbook of Dance and Theater*. Oxford University Press Inc., 2017, 1056 s. ISBN 978-01-999174-9-5
- GLOCKOVÁ, Mária: *Divadlo Štúdio tanca*. Banská Bystrica: Enterprise, 2013, 103 s. ISBN 978-80-85342-33-8
- HEŠKOVÁ, Klára: *Divadlo Štúdio tanca v kontexte contemporary dance na Slovensku*. [Bakalárska práca.] Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 69 s.
- OPOLDUSOVÁ, Jena: Tanečná poézia stojí na improvizácii. In: *Pravda*, 2015. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://kultura.pravda.sk/divadlo/clanok/352324-tanecna-poezia-stoji-na-improvizacii/>
- POLÁKOVÁ, Marta: *Sloboda objavovať tanec*. Bratislava: Divadelný ústav, 2010, 164 s. ISBN 978-80-89369-23-2
- Slovenské scénické umenie. *Profil Zuzany Ďuricovej Hájkovej*. [Online.] [Cit. 2022-09-02.] Dostupné na internete: <https://performingarts.theatre.sk/sk/BvwIW/xvYMv/JRlaW/>
- Stromy*. [Bulletin k inscenácii.] Banská Bystrica: Divadlo Štúdio tanca, 2011.
- SUNDERMAN, Jana: Iné ráno, iný pohyb... [Recenzia]. In: *Monitoring divadiel na Slovensku*, 2008. [Online.] [Cit. 2022-09-03.] Dostupné na: <<https://monitoringdivadiel.sk/ine-rano-iny-pohyb/>>
- ŠEBANOVÁ, Dáša: Stromy ponúkli svoje plody v tanečnej podobe. In: *Banskobystrické noviny*. 2014, roč. 23, č. 14, s. 4. [Zdroj: databáza Divadelného ústavu v Bratislave.]
- TV Hronka. *Divadlo Štúdio tanca, obnovená premiéra Stromy*. [Online.] [Cit. 2023-04-05.] Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=Dbda-1iAQZE&ab_channel=ln%C3%A1Liga
- ZAGORSKI, Katarína: Zuzana Ďuricová Hájková a zázrak kontinuity. In: *Tanečný kongres – Tanec. SK 2015*. Bratislava: Vysoká škola múzických umení, 2016, 227 s. ISBN 978-80-8195-005-6

Príspevok vznikol ako súčasť projektu: UGA VI/1/2022 – *Tanečné divadlo ako výrazový prostriedok k rozvíjaniu pedagogických a interpretačných spôsobilostí*. Bol prednesený na vedeckom sympóziu s medzinárodnou účasťou *Konvergenie a divergencie umení*, konanom na Katedre hudby Pedagogickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v dňoch 22. – 24. novembra 2023 a podporenom Fondom na podporu umení (zml. č. 23-710-01845).

SUMMARY

Dance Theatre in Slovakia

The paper deals with a professional dance theatre – the Studio Dance Theatre in Banská Bystrica. It describes its artistic activity and characterizes selected dance works with an emphasis on the use of musical means of expression.

Keywords: *dance theater; movement; Studio Dance Theatre in Banská Bystrica; music; performance*